

ralı altınlara resmen cedîd eşrefî adı verildiği halde halk arasında sadece eşrefî veya tuğralı altın denilmiştir. Osmanlılar'da kullanılan altın paraların adları genellikle Mısır'dan sirayet ederdi. Hatta İstanbul'da belli bir adla bastırılıp piyasaya sürülen altınlar Mısır'a gidince isim değiştirir ve bu yeni isimle anılmaya başlardı. Nitekim cedîd eşrefîler de Mısır'da **zer-i mahbûb*** adıyla darbedilmiştir. Halbuki bu adla İstanbul'da para darbı ancak III. Ahmed zamanında gerçekleştirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râşid, *Tarih*, II, 383-384; Hammer, *HEO*, XII, 409; İsmâil Gâlib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniye 1307, s. 250-253; Hasan Ferîd, *Nakd ve İ'tibâr-ı Mâlî*, 1. Kitap, İstanbul 1330-33, s. 203; Nuri Pere, *Osmanlılarda Mâdenî Paralar*, İstanbul 1968, s. 185; Abbas el-Azzâvî, *Târîhu'n-nuġûdi'l-'Irâkıyye li-mâ ba'c de'l-'uhûdi'l-'Abbâsiyye*, Bağdad 1377/1958, s. 137; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloġu*, II, 606-612; Pakalın, I, 267.

İBRAHİM ARTUK

CEDİD İSLÂMBOL

1716'da İstanbul'da basılan altın para.

Bu sikkeye "sikke-i cedîd-i zer-i İslâmbol" da denilirdi. 1696'da bastırılan cedîd eşrefî*lerin para buhranını ortadan kaldıramaması ve İstanbul'da basılan altınlarla diğer sikkelerin de mağuşiyeti yüzünden, halk arasında muteber ve makbul olan Venedik altınından tam vezinli, ayarı halis olarak 100 adedi 110 dirhem gelmek üzere kesilerek piyasaya sürülmüştür. Kenarı zincirli, dairesinin etrafı rûmî nakışlı, ortası ayna gibi parlak, bir yüzünün ortasında pa-

dişahın tuğrası, diğer yüzünde "duribe fî İslâmbol" yazılıdır. 3'er kuruş rayiçle 1696'da basılan altınlardan ayırmak için bunlara "zer-i İslâmbol" adı verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râşid, *Tarih*, IV, 192-193; İsmâil Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniye 1307, s. 273; Süleyman Sûdî, *Usul-i Meskûkât-ı Osmâniyye ve Ecnebiyye*, İstanbul 1311, s. 69; Nuri Pere, *Osmanlılarda Mâdenî Paralar*, İstanbul 1968, s. 191; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloġu*, II, 625-626; Pakalın, I, 267.

İBRAHİM ARTUK

CEDİD ZENCİRİKLİ

III. Ahmed adına
1138'de (1725-26)

Tebriz, Tiflis ve Revan
darphânelerinde basılan altın para.

Tebriz Seraskeri Abdullah Paşa'nın müracaatı üzerine Tebriz'de bir darphâne açılmasına izin verilmiş ve burada cedîd zencirlikli adıyla sikkeler basılmıştır. Daha sonra bu sikkelerin birer örneği İstanbul'a da gönderilmiştir. 24 ayar halis altından olup her yüz adedi 110 dirhem ağırlığında ve her biri 400 akçeye rayiç olmak üzere kesilen cedîd zencirlikli paralar İstanbul altınları ile eşit değerde tutulmuştur. Ancak ziynet özelliği taşımadıkları için ayar doğruluğu bakımından şüpheli görülmeleri üzerine İstanbul Darphânesi'nde birer örnek altın bastırılarak Tebriz seraskeriyle Revan ve Tiflis muhafızlarına gönderilmiş ve bundan böyle buna göre basılması istenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Küçük Çelebizâde Âsim, *Tarih*, İstanbul 1282, s. 306-307, 330-331; İsmâil Gâlib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*, Kostantiniye 1307, s. 274; Hasan Ferîd, *Nakd ve İ'tibâr-ı Mâlî*, 1. Kitap, İstanbul 1330-33, s. 183; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloġu*, II, 631-632; Pakalın, I, 267.

İBRAHİM ARTUK

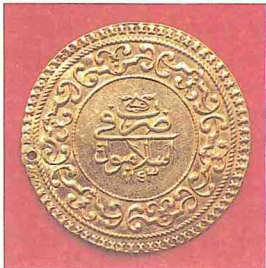
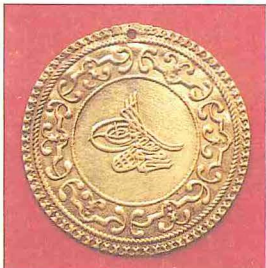
CEDİDCİLİK

XIX. yüzyılın sonuna doğru
Rusya müslümanları arasında eğitim
ve kültür alanında başlayan
yenileşme hareketi.

Batı'daki aydınlanma felsefesinin İslâm dünyasına yansımaları ve "usûl-i cedîd" adlı eğitim hareketinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılın sonlarına kadar Rusya müslümanlarında ilk öğretim şehirlerde medrese bünyesinde, köylerde ise camilerin yanında bulunan mekteplerde geleneksel yöntemlerle yürütü-

lerek sadece okuma yazma ve ilmihal bilgisi öğretiliyor, ayrıca Kur'an'dan bazı sûrelerin ezberletilmesiyle yetiniliyordu. "Usûl-i kadîm" denilen bu yöneme karşı çıkarak yerine usûl-i cedîd adıyla Batı'daki eğitim sisteminden etkilenen bir yöntem öneren kişiler Cedîdciler (Batı dillerinde Djadids) ve bunlar vasıtasıyla gelişen akıma da Cedîdcilik (Djadidisme) denilmiştir.

İlk öğretimin ıslahı ve yeni eğitim sisteminin uygulanması düşüncesinin başta gelen temsilcisi Gaspıralı İsmâil Bey'dir (ö. 1914). Kırımlı olan İsmâil Bey eğitim ve öğretim amacıyla bulunduğu İstanbul'da Genç Türkler'den, Paris'te iken de sosyalist ve liberalistlerden etkilenmiş, bu şekilde Batı'daki eğitim sistemini tanıma imkânı bulmuştur. Gaspıralı İsmâil Bey, Kırım'da ve Rusya'daki diğer Türk beldelerinde halkın içinde bulunduğu gerilikten kurtulması için öncelikle eğitim ve kültüre önem verilmesini istiyor, ıslah çalışmalarının ilkokullardan başlatılması, bu okullarda uygulanacak usûl-i kadîmin terkedilerek yerine usûl-i cedîdin yerleştirilmesi gerektiğini savunuyordu. 1883 yılında Kırım'da "Dilde, Fikirde ve İşte Birlik" alt başlığıyla çıkarmaya başladığı *Tercüman* gazetesinde usûl-i cedîdle ilgili fikirlerini dile getiriyor ve ilk öğretimdeki sistemi eleştiriyordu. Ona göre mektepler medreselerden ayrılmalı, ilkokulların özel öğretmenleri olmalı, öğretmenler aylık almamalıdır. İkokullarda okumanın yanında yazma da öğretilmeli ve coğrafya, matematik, hayat bilgisi gibi dersleri de içine alan bir program uygulanmalıdır. Kızlar için ayrı okullar açılmalı ve eğitimin her seviyesine uygun kitaplar hazırlanmalıdır. Gaspıralı bu hedefler ve ilkeler doğrultusunda 1884'te Bahçesaray'da usûl-i cedîd mektebini açtı ve yeni yöntemi burada bizzat kendisi uygulamaya çalıştı. Bu mektep örnek alınarak açılan okullara "usûl-i cedîd mektepleri" denmiştir. Gaspıralı, eğitim dili Türkçe olan ve kısa zamanda okuma yazmayı öğreten bu okullardaki usûl-i cedîdi Rusya müslümanlarına anlatmak ve yaygınlaştırmak için belli başlı Türk merkezlerine seyahatler yaptı. Başlangıçta fazla ilgi görmeyen usûl-i cedîd mektebinden mezun olan öğrencilerin başarıları halkın dikkatini çektiğçe okula ilgi arttı. Bunun üzerine Kafkasya, Kazan ve Türkistan'ın uzak bölgelerinden usûl-i cedîdi tanımak ve öğrenmek üzere öğretmenler ve mollalar Bahçesaray'a gelmeye başladılar.

1143 (1730)
tarihli
cedid
İslâmbol
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir,
nr. 1780)